

La Xef

Novel·la d'una cuinera

MÉSLLLIBRES

Marie NDiaye

Traducció del francès de Marta Marfany

Sí, sí, i tant, és una pregunta que li feien sovint.

Fins i tot diria que, aquesta pregunta, a la Xef no van parar de fer-l'hi des que es va fer famosa, com si guardés un secret que, per debilitat, per cansament o per indiferència, acabaria revelant, o bé per desinterès o per un rampell sobtat de generositat que la faria interessar-se per tots els qui se sentien atrets per l'ofici i també per una forma de glòria, en tot cas per la fama assegurada.

Sí, al capdavant a molts els fascinava que hagués aconseguit tant de renom sense buscar-ne, i potser es deien, potser s'imaginaven que es guardava per a ella la revelació del misteri, hi veien un misteri, ella no era gaire intel·ligent.

S'equivocaven de mig a mig.

Era profundament intel·ligent, i tampoc calia ser-ne tant com ella per tenir èxit en l'ofici.

Li agradava que no l'encertessin quan parlaven d'ella.

No suportava que se li acostessin, que l'examinessin, ni arriscar-se que la descobrissin.

No, no, no havia tingut mai cap confident abans que jo, ho trobava repugnant.

Li van fer moltes vegades la pregunta que a vostè també li interessa, i sempre arronsava les espatlles, somreia amb aquell aire que li agradava adoptar, una mica badoc, llunyà, de modèstia sincera o fingida, no se sabia ben bé, i responia: No és difícil, només cal ser organitzat.

I quan insistien i ella es limitava a dir: Només cal tenir una mica de gust, no és difícil, llavors movia molt lleugerament aquell front alt, estret, estrenyia els llavis prims com volent dir no tan sols que ja no parlaria més, sinó que estava disposada a lluitar per impedir que li desenganxessin les dents per la força.

L'expressió de la seva cara, fins i tot del seu cos, encarrat, hermètic, distant, adoptava llavors un punt d'estultícia, d'intransigència absurda que desencoratjava qualsevol altra pregunta, i no els sabia greu haver estat inoportuns, es pensaven que era idiota.

La Xef era increïblement intel·ligent.

M'agradava tant, veure-la com xalava fent-se la justeta!

Em feia la impressió que el fet que tots dos coneguéssim amb complicitat la seva gran subtilesa teixia entre nosaltres un lligam que per a mi era molt valuós i que a ella no li desagradava, jo no el tenia en exclusivitat perquè d'altres a part de mi, els qui la tractaven des de feia temps, coneixien la seva intel·ligència i la seva perspicàcia i també endevinaven que per a ella era important dissimular-les als desconeguts i als indiscrets, però jo era el més jove, jo no l'havia coneguda abans, quan encara no pretenia amagar-se, jo era el més jove i el qui més l'estimava, n'estic segur.

També perquè la Xef trobava excessius els elogis que havien començat a dedicar a la seva cuina.

Trobava ridícula i forçada la manera com s'expressaven aquests elogis, era una qüestió d'estil.

No apreciava ni respectava enlloc l'èmfasi, la retòrica.

Entenia les sensacions perquè s'esforçava per fer-les néixer, és evident, i li encantava veure com apareixien a la cara dels comensals, era per això que s'escarrassava dia rere dia, des de feia tants anys, gairebé sense repòs.

Ara bé, les paraules per descriure tot això li semblaven indecents.

Que algú li digués: És molt bo, no demanava res més, només faltaria.

Li semblava que detallant els principis i els efectes de la voluptat que la gent sentia gràcies a la seva cuixa de xai vestida de verd, per exemple, que avui és el seu plat més conegut i l'emblema de la seva cuina (la gent no sap que al final no el volia preparar, n'estava tipa igual que una cantant d'una cançó famosa que al públic li entusiasma i que sempre li demana que repeteixi, li feia una mica d'angúnia, li tenia mania, a aquella cuixa increïble, perquè era més coneguda que ella mateixa i perquè havia deixat a l'ombra immerescuda altres plats que li exigien més feina i més talent, i dels quals estava més orgullosa), li semblava que analitzant les diverses formes d'aquell plaer s'exposava a la llum del dia una intimitat última, la del comensal i de retop la de la Xef, se n'averkonyia, llavors hauria preferit no haver fet res, no haver regalat res, no haver sacrificat res.

Ella no ho deia, però jo ho sabia.

Ella no ho hauria dit mai, hauria estat delatar-se un cop més.

Però jo ho sabia, pel silenci obstinat i fred en què s'amagava quan la feien sortir de la cuina i anar a sentir un client amb ganes de fer-li compliments i que, intrigat, molest o excitat pel mutisme de la Xef, no parava fins que

aconseguia algun tipus de resposta, o sigui que, per posar-hi fi, ella brandava lentament el cap de dreta a esquerra com si, massa modesta, la riuada d'elogis la fes patir, no deia res, li feia vergonya exhibir-se d'aquella manera, en la seva nuesa i en la del client, que no se n'adonava.

Tot seguit es posava de mal humor com si l'haguessin criticada o insultada en lloc d'afalagar-la.

Si jo havia presenciat l'escena o si com a mínim ella s'ho pensava (sovint per error, perquè jo sempre intentava esquitllar-me quan la Xef es veia obligada a sortir al menjador), notava que ella m'ho retreia, la seva dignitat havia estat ferida davant meu.

Tanmateix, jo era aquell –voldria dir l'únic, però com puc estar-ne segur?– a qui res no hauria pogut alterar mai la veneració i la tendresa que sentia per la Xef, ni l'espectacle d'un escàndol a la sala quan, tal com ja havia passat, a les crítiques d'un client excepcionalment descontent ella hi havia oposat com sempre el seu silenci altiu i llavors el client l'havia mal interpretada, creient-se menyspreat mentre que només era ignorat per pudor, igual que els admiradors.

És justament això: les felicitacions la incomodaven igual que els atacs.

Aquests, com a mínim, es presentaven sense exaltació i amb unes paraules que no pretenien penetrar el cor i l'ànima de la Xef.

Sí, és això, els retrets només anaven dirigits als plats, als ingredients que la Xef havia decidit combinar (és així com fins i tot a la famosa cuixa vestida de verd, abans que adquirís la immensa glòria que avui en dia li és indiscutible, alguns li havien retret l'embolcall d'agrella i d'espínacs, haurien preferit o una cosa o l'altra, o fins i tot una fulla de blada), mentre que les felicitacions tiraven més aviat cap a un panegíric de la Xef i, d'aquí, cap al secret de les

seves suposades intencions, el desig de conèixer el seu ésser més autèntic, el que tot sol li havia fet crear aquells plats sublims.

Un dia la Xef em va dir de tota aquesta comèdia: Que burros que són.

També afirmava no entendre ni un borrall del que escrivien sobre la seva cuina, confirmant la idea dels qui no la creien intel·ligent, que es pensaven que tenia talent per casualitat.

Sí, creien que el déu intractable, el déu exigent de la cuina l'havia escollida per encarnar-s'hi, en aquella doneta gens dòcil i una mica ximple.

Com ja li he dit, ja li anava bé que no la consideressin espavilada, s'escapolia.

No era dels que, a força de fer-se l'idiota, acaben sent-ho perquè obliden que al principi només era un paper, no, aquest personatge la feia encara més astuta, més llesta, potser imperceptiblement cínica, no ho sé.

Era feroç, era aspra, però sempre he pensat que aquella noia delerosa d'agradar, d'encisar el món, la noia que es quedava rere la porta i que per estar contenta en tenia prou sentint els murmurs de satisfacció dels comensals que asaborien el que ella havia imaginat i preparat, aquella noia solitària, que buscava amistat i indulgència, s'havia quedat arraulida al pit de la Xef i de vegades s'estirava, modelant de cop de manera diferent el rostre de la Xef, temperant-li les paraules, sorprenent-la a ella mateixa.

Em va mostrar moltes vegades un posat tranquil, tenia confiança, jo no en treia profit.

És cert que era ambiciosa, sí. Per què no?

Volia ser algú, però a la seva manera, sense escarafalls, sense que calgués parlar-ne, algú que no oblides encara que, finalment, no l'hagis conegut mai.

Volia deixar una reminiscència enlluernadora en la memòria dels comensals, i de tal naturalesa que, quan intentessin recordar d'on podia venir una imatge tan llamenera, melancòlica també, com d'una felicitat que no tornarien a trobar, només tinguessin el record d'un plat, fins i tot només del nom d'un plat, o d'una olor o de tres colors clars i francs damunt el plat d'un blanc opalí.

La Xef preferia que no es recordessin del seu nom, que no haguessin vist mai la seva cara, que ignoressin si era rodanxona o prima, petita o alta, si el seu cos estava ben fet.

No va ser possible. No era en les disposicions de la Xef ni en la seva inclinació treballar per formar la seva llegenda.

No es va amagar, tot i que no li agradava mostrar-se.

Va fer ara això i ara allò, va posar per a un diari regional amb els treballadors davant la porta del seu restaurant, i aquesta foto feta amb poca gràcia pel periodista gastronòmic, on la Xef hi sortia fent un gran somriure per una broma que havia fet d'improvís el seu segon just darrere seu, on més aviat sembla, amb aquella curiosa apatia satisfeta, tancant una mica els ulls al sol ardent del migdia, una mare de família acabada de condecorar per la seva eficaç fecunditat que no pas la mestressa inflexible, austera, decididament discreta, enigmàtica i de vegades insondable que tots coneixem, aquesta foto de la Xef és avui la més coneguda i qualsevol article sobre la Xef s'il·lustra ara amb un primer pla d'aquesta cara riallera i bromista, com si fos l'autèntica cara de la Xef.

Res de més fals, l'hi asseguro.

D'altra banda, no tenia cap estratègia, la Xef s'escapolia quan li tocava fer-se fotos al menjador al costat de clients prestigiosos, polítics, actrius, dirigents de grans empreses, li tenien rancúnia per això, la trobaven d'una rudesia

o d'una arrogància antipàtiques, però ella només era esquiva, tímida, també estava cansada.

Estic segur que aquestes fotos, si hagués accedit a fer-se-les, mostrant el seu rostre llunyà, incòmode, salvatgement clos en la seva complexitat íntima, haurien testimoniat una veritat més gran que la foto de *Sud-Ouest* en què sortia tan juganera.

Per tot plegat, aquella foto tampoc li agradava, no perquè hi sortís amb una expressió en la qual no es reconeixia, això més aviat hauria pogut agradar-li perquè la Xef se les empescava per alterar les pistes sobre ella mateixa, sinó perquè temia que aquella imatge tan inconvenient pogués fer pensar que el fotògraf havia aconseguit copsar la seva naturalesa veritable i donés esperances a alguns de descobrir-la ells també, i fins i tot de convèncer la Xef que ella era així, que era essencialment aquella dona riallera, tranquil·la, maternal i solar que ella mateixa desconeixia.

Tant li feia que es confonguessin sobre el que ella era, que es creguessin que era amable, etc.

Senzillament rebutjava que se li adrecessin basant-se en aquella representació absurda, no volia interlocutors que pretenguessin fer aparèixer la seva cara jovial i plàcida empenyent-la cap a una posició difícil en què no havia estat mai, que no era la seva.

Tant si el retrat de la seva intimitat era verídic com si era fals, la Xef no volia que se'n preocupés ningú, ni que la gent tingués cap excusa, com aquella foto, per interessar-s'hi, ni tan sols per pensar-hi.

Ella era així. En tot cas, crec que ella era així.

La Xef em va ocultar fins i tot a mi trets importants de la seva personalitat.

Sí, és comprensible perquè jo era treballador seu i l'edat ens allunyava l'un de l'altre almenys tant com la posició en

la societat, l'experiència de la vida, fins i tot si voleu el sexe, tot i que no m'ha semblat mai crucial, en la comprensió que he intentat tenir de l'ànima de la Xef, que jo fos un home no ho he vist mai com un inconvenient.

Al contrari? Potser sí.

Per molt que m'hi esforci, no veig mai clar el que em sembla sentir, endevinar, desxifrar.

Sí, si hagués de parlar-li a vostè d'un altre home, és possible, és probable que n'analitzés el comportament en funció del meu en una situació comparable, cosa que seria un gran error, no?, perquè ara sé que difereixo de la majoria dels homes per la manera que tinc d'experimentar determinats sentiments, mentre que el fons del meu cor sempre ha penetrat el de la Xef, tot i que ella fos una dona, tot i que em doblés l'edat.

Perdoni'm si he fet una mica el fatxenda, però em considero dotat d'una certa subtileza intel·lectual.

Això és el que al capdavall temia la Xef. Va intentar allunyar-me d'ella, va ser una pèrdua de temps.

No s'hi pot fer res, contra la fidelitat d'un ésser que estima, amb passió.

I si l'acceptava? I si s'hi resignava? Sí, és clar, ella també m'estimava, a la seva manera.

Vostè somriu sense amabilitat, em demana: Com és la infantesa d'una Xef? I suposa que no capto la referència, em considera poc format.

Té raó, a l'escola no hi vaig aprendre gaire cosa.

Només d'entrar a classe ja notava una angoixa sense motiu que em comprimia la bufeta i, també, més empipador, que m'expulsava de la memòria el que hi havia fet entrar el dia abans, a casa, durant hores de dedicació, plenes de neguit i ànsia per fer-ho bé, per ser irreprotxable, i resulta que en uns segons el valuós producte dels meus esforços

per aprendre i retenir desapareixia, resulta que només l'olor de l'aula, suor, pell, pols, guix, em transformava el cervell en un globus d'heli a punt d'enlairar-se fora del cap tan bon punt un gest per part meva l'hi autoritzés, i aquest gest jo el coneixia i intentava sense èxit retenir-lo –era el gest que feia recargolar tot el meu petit cos tremolós i mancat d'aire quan el professor buscava amb la mirada a qui preguntar, jo feia cara de culpable, de gandul que no era capaç ni d'assumir amb fermesa la pròpia mandra i avorriment, mentre que tenia ganes de cridar: M'ho sé tot perfectament, puc contestar totes les preguntes!, i que en aquell mateix moment s'alçava, travessava els vidres, anava a trobar en el cel de tardor tots els altres que havien fugit abans que ell, el globus de la meva memòria, de la meva feina, de la meva intel·ligència, deixant a la cadira únicament les despulles del meu ésser autèntic, prostrades i minúscules i imbècils, lamentables.

He viscut sol gairebé sempre.

Visc encara més sol des que la Xef se'n va anar, tot i que el meu apartament de Lloret de Mar rep més gent en una setmana del que ha vist mai el meu estudi de Mériadeck durant anys, continuo sentint-me profundament sol i alhora profundament satisfet de la situació.

De seguida vaig fer el que aquí en diuen amics i, per a aquesta mena concreta d'amics, a qui no se'm passaria mai pel cap confiar res personal i de qui no sé gairebé res de la seva vida abans que vinguessin a passar la vellesa a Lloret de Mar, jo soc un dels seus, tot i que clarament més jove, i m'aprecien perquè m'assemblo a ells i perquè m'agrada veure'ls, fer vermutos interminables en companyia seva a la seva terrassa o a la meva, idèntica a la d'ells, amb vistes a la piscina il·luminada des del fons, tornassolada, fastuosa, m'agrada perquè ells només esperen de mi una conversa agradable i ni els uns ni els altres volem enfarfegar la nostra memòria explicant coses que ens sentiríem obligats a

explicar si fóssim a França, l'exili luxós ens embolcalla d'un misteri molt acollidor.

Llegeixo molt, crec que soc una persona cultivada, tal com es deia abans.

Ja no cuino, d'altra banda no he cuinat mai per a mi.

Sí, la Xef em va explicar de la seva infància el que volia que jo sabés, però que no fem tots el mateix?

Vaig conèixer la seva filla, que, en efecte, em va descriure alguns llocs, em va precisar el sentit d'alguns esdeveniments, i, si bé aquesta dona només va evocar el passat de la Xef i el seu per mostrar fins a quin punt li havia fet mal en tots els períodes i en tots els llocs, vaig aplegar-ne prou elements concrets i anàlegs en l'una i en l'altra per estar en condicions de resseguir verídicament aquella època, que jo no vaig conèixer, de la vida de la Xef.

D'entrada vull afirmar el següent: la infantesa de la Xef no va ser desgraciada, contràriament al que es permeten afirmar els que només tenen fe en el coneixement de fets i dates, això no vol dir res, gairebé res.

Vostè també ho creu, que va patir des que va néixer?

Què en pensa, vostè, de la manera com, malgrat els fets i les dates, la Xef va sentir els fenòmens que joves d'avui, crescuts en el confort de la bona educació d'uns pares que s'han assegurat que ho sàpiguen tot de la vida sense patir res dolorós, deuen trobar terribles i injustos i incomprensibles i arcaics?

No vull dir que aquests fenòmens no siguin tot això, pitjor i tot.

És possible que ho siguin.

Però si la Xef va experimentar davant d'aquests fets que la concerneixen uns altres sentiments, no seria tractar-la amb condescendència no intentar jutjar-la nosaltres en el nivell exacte en què ella sempre es va situar?

Això que expliquem, és ella qui ho va viure.

En conseqüència, com que la Xef va trobar tot al llarg de la seva infantesa indubtablement pobra, fins i tot miserable, múltiples ocasions de divertir-se i fins de considerar-se, més endavant, feliç com un animaló en plena forma, perfectament adaptat al medi i sobretot no desitjant canviar-lo, senzillament l'hem de creure i no fer-li l'afront de suposar que va ornar aquests primers anys amb una alegria que no contenien de cap manera.

Vostè es diu, jo també m'ho vaig dir abans: és impossible recordar-se amb sinceritat un mateix com una criatura feliç i satisfeta en un context com aquell, jo mateix no hauria estat aquesta criatura i recordaria aquella època amb dolor, el dolor que per força hauria experimentat llavors.

Doncs una criatura d'aquesta mena no pot existir i la Xef mentia o s'enganyava, tant és.

No, de cap manera. Estic convençut que sempre va tenir raó.

Som nosaltres que ens hem d'esforçar a trobar-la en aquesta felicitat que va ser la seva al començament, que ens costa tant d'imaginar.

Sí, és gairebé indignant.

De totes maneres, la bona infància que vaig tenir, deia la Xef quan parlava de Sainte-Bazille, on havia passat els primers catorze anys de vida, on els seus pares treballaven amunt i avall, al camp de temporers, arrossegant-la amb ells i fent-la treballar tan bon punt estaven més o menys segurs de ser lluny de la mirada dels amos, perquè en aquella època ja estava prohibit fer treballar les criatures.

I ella, igual que ells, collia les remolatxes o esgranava el blat de moro, sempre a punt, al senyal que havien acordat amb la seva mare, per llençar el que tenia a les mans i fer veure que jugava si s'acostava algú que els podia denunciar.

Sí, la Xef havia nascut després de la guerra, l'any 50 o 51, no ho vaig saber exactament malgrat les indagacions que vaig fer.

Vaig anar a veure aquella caseta de Sainte-Bazeille on la Xef afirmava haver viscut la millor època de la seva vida tot i que no hi havia tornat mai, tot i que havia procurat no fer ni la més petita desviació per tornar-la a veure, com aquella vegada que anàvem tots dos en cotxe de Bordeus a Grignols per comprar ànecs a casa un criador de renom creixent i vaig proposar a la Xef fer marrada cap a Sainte-Bazeille.

Va estar-se callada durant una estona tan llarga que vaig repetir el suggeriment, pensant que no m'havia sentit, jo parlava, em penso, amb l'excitació reprimida però vibrant, alegre i orgullosa de qui no dubta gens de l'excel·lència de la seva idea, i llançava una mirada de reüll a la Xef, molt content de mi mateix, estava tan ansiós d'agradar-li, d'omplir-la en tots els punts, tan desitjós de procurar-li el més petit plaer encara que fos en detriment del meu, vull dir del meu plaer immediat, que m'era indiferent perquè, en aquella època, la meva felicitat només em venia de la de la Xef.

I mentre que el seu rostre havia expressat una serenitat poc habitual des que havíem sortit de Bordeus per la nacional, aleshores vaig veure que s'havia enfosquit i que, fins i tot, dos petits plecs de ràbia li barraven la comissura dels llavis.

La llum límpida, argentina, altiva d'aquell matí de novembre retallava amb tanta exactitud el cap de la Xef, els seus cabells pentinats enrere i empresonats al clatell en un monyo implacable, el seu coll llarg i dret, llis i dens com un tronc jove de faig, que vaig tenir la impressió fugaç que la Xef no era allà al meu costat al seient de l'acompanyant

sinó només una aparença seva sense relleu, sense carn ni vida, adorable tanmateix i hieràtica tal com es mostrava sovint en els meus somnis o tal com jo la veia, la sentia al meu costat quan, després de la feina, em trobava a la meva habitació, sol i de fet mai del tot sol gràcies a això.

Un monyo molt estret, sí, era quasi una tortura per als seus pobres cabells que s'havien tornat fins i apagats, a força de comprimir-los així.

No es pentinava mai de cap altra manera i és encara a causa d'aquella maleïda foto de *Sud-Ouest* que vostè se'n sorprèn, perquè, de fet, se li veu un núvol de cabells castanys i suaus que en lloc d'envoltar-li o d'embolcallar-li el crani sembla més aviat que hi flotin delicadament d'una banda a l'altra, i a causa d'aquesta foto, que, com li deia fa un moment, sempre ha acompanyat indegudament els articles dedicats a la Xef, va quedar gravat en la ment de tots els qui no l'havien coneguda, que no tenien l'esperança de coneixe-la mai, que ella permetia que els seus cabells es despleguessin així com un nimbe lleuger al costat de les temples, del front, una llibertat que de fet ella no els donava i que ignoro per quin motiu els havia donat el dia famós que li van fer aquesta foto tan poc autèntica.

No, jo no hi surto, a la foto, en aquell moment encara no treballava amb la Xef.

Però sé perfectament que sempre es recollia els cabells i no només pels motius d'higiene que són evidents a la cuina, sé molt bé que ella hauria preferit no tenir cabells i que, si en aquella època hagués estat concebible, se'ls hauria rapat abans que anar-los pansint i vexant com feia estrangulant-los amb una goma lligada i relligada diverses vegades.

Li hauria agradat ser només aquella cara que desfermava davant dels meus ulls la intensa, la freda llum de novembre a través dels vidres del cotxe, li hauria agradat que

el seu art s'encarnés, perquè calia, de la manera més sòbria, més estricta i més neutra: un pur rostre.

Ah, no, ja hi tornaré, no li era igual, ser una dona. N'hi parlaré més tard.

Però això no tenia res a veure amb la seva cara.

Ella no tenia, allà, en aquesta brillantor distant, pàl·lida, un rostre femení, encara menys, si ho puc dir, un rostre masculí.

Ella era una idea de rostre, un emblema de rostre que, en la claror matinal imparcial i justa, proclamava: com que la meva cuina ha de ser representada per trets humans, aquests són els que n'expressen millor l'extrema simplicitat, fins i tot la misèria, perquè aquests trets no són ni encisadors ni bonics ni embellits, queden més enllà de qualsevol consideració de bellesa o de lletjor.

És per això que, encara que no he sabut mai la raó necessàriament fortuïta, excepcional per la qual qui li va fer la foto aquell dia l'havia pogut veure amb els cabells deixats anar, sí, és veritat, gairebé exhibits amb orgull i tot, encara que jo no hagi sabut mai aquesta raó perquè ningú m'ha volgut informar sobre les circumstàncies exactes de la sessió fotogràfica, en ple migdia i davant el restaurant que tot i així a aquella hora devia estar ple de clients, estic convençut que la Xef va penedir-se de seguida d'haver mostrat, a més de totes les altres coses, aquella cabellera que en certa manera no li pertanyia, que suportava per convenció, que no lligava de cap manera amb l'essència del rostre que volia presentar al món.

Vaig veure aleshores amb quanta contrarietat rebia el meu suggeriment de fer un pelegrinatge per Sainte-Bazille, on ella havia passat la infantesa.

Va murmurar, sense ni una llambregada que hauria pogut suavitzar les seves paraules: Preocup't de les teves coses.

I la veritat és que jo no podia negar que tenia raó, però el cop no va ser menys brutal per a la meva sensibilitat, sempre encesa quan es tractava de la Xef.

Estúpida, no per amor propi, no en tenia gens, amb ella, sinó perquè, atordit, em devia semblar que la meva insistència benivolent la faria mesurar la violència de la seva resposta, i que en part l'esborraria, vaig afegir: Vas ser tan feliç allà, podria ser interessant que...

Però calla, calla, no saps de què parles!, va exclamar ensordida, contenint-se amb dificultat, i els esforços que li endevinava per no deixar esclatar en un crit furiós l'abast de la seva exasperació em va aclaparar tant com el que havia dit.

Jo murmurava disculpes contrites, ella va arronsar les espatlles, tensa, enrabiada, havent perdut de cop i per culpa meua l'engrescament que li havia proporcionat aquell tomb en cotxe.

El va recuperar tot seguit, quan vam tornar a entrar a Bordeus amb tres caixetes d'uns ànecs preciosos que ella inventaria de lacar amb gelea de figues blanques abans de coure'ls al forn molt suau, durant dues hores, en una cocota *lutée*.

Però no he oblidat mai la seva brusquedat, aquell matí.

Quan, molt més endavant, vaig anar a Sainte-Bazille per iniciativa pròpia, sense dir-ne res a ningú, i quan fent preguntes al poble per aquí i per allà vaig acabar trobant la casa on ella havia crescut, em vaig preguntar si ella devia haver tingut por de tornar a veure el que jo ara descobria en tot el seu patetisme: no tant una casa sinó més aviat un casalot mal fet al marge de la carretera en un tros de terra delimitat per reixats mig esfondrats, i realment per l'aparença no hi vivia ningú des de feia temps i els vidres s'havien trencat, potser els qui havien cobert les parets de tags i grafitis, però tot i així era evident, fins i tot a tants anys

de distància, que aquell recer per a una família de vuit persones (sí, la Xef tenia cinc germans i germanes) classificava aquella família entre les meves pobres del poble, fins i tot l'assenyalava com la més pobra de totes, més encara, segons m'havia fet saber la Xef incidentalment, perquè els seus pares només n'havien estat llogaters, d'aquell terreny minúscul, un terraplè d'on no sortia mai gaire res tot i que la mare s'hi escarrassés a fer-hi un hort.

La Xef hauria estat incòmoda, li hauria fet vergonya, ensenyar-me aquella casa?

No, a la Xef no li feia vergonya res si no n'era responsable, a més a l'edat que jo tenia llavors era algú tan poc important per a ella que no podia fer-li res la meva apreciació o els meus sentiments per ella.

Em fa l'efecte més aviat que va tenir por de la seva pròpia compassió davant la imatge tan escandalosa de l'infortuni dels seus pares, de la desgràcia de tots.

Ja que els seus pares, deia la Xef, sempre havien sabut, sempre havien intentat no pas disminuir als ulls dels fills el nombre i l'abast de les seves adversitats, sinó ensenyar-los a considerar-les molt menys importants, per tant menys greus, que el que els deia el sentit comú, representat a Saint-Bazille pels veïns i pels mestres.

De manera que la Xef sempre havia pogut oposar a les paraules de compassió, a les mirades velades de desdeny o d'una antipatia reprovadora, el sa optimisme dels seus pares, que era la manera que ells tenien de mostrar-se valents, i en aquell cas concret heroics.

Comptaven sempre que les coses s'arreglarien i quan, senzillament, no empitjoraven, encara consideraven que havien tingut raó.

És per això que, com que la Xef havia estimat tant els seus pares, com que n'havia guardat amb tanta gelosia el

record, i com que els seus pares havien treballat tota la vida perquè no se'n planyés ningú (o d'una pietat general que no es dirigia a ells, que no els afectava), li hauria semblat que no honorava la seva memòria si sentia, si no podia evitar sentir, davant la cofurna de Sainte-Bazille, una commiseració terrible, tot i que la seva commiseració hauria estat menys que la que jo sentia davant aquell munt de taulons on els seus pares havien dut a terme la proesa de crear-li una infància resplendent, o la il·lusió d'una infància resplendent, sí, però que no és el mateix perquè no es tracta de res més que de records.

Els seus germans i germanes no van parlar mai d'aquella època, pel que en sé.

Eren gent reservada, que no s'expressaven amb comoditat i que, d'altra banda, no s'haurien pres mai la llibertat de fer un discurs diferent del de la Xef, l'única dels germans que havia tingut èxit, que havia guanyat diners.

Tot i que més joves, tots van morir abans que ella (amb l'excepció de l'Ingrid), dos d'ells s'haurien suïcidat, la Xef no en pronunciava el nom, què hi hauria pogut fer, ella?

¿Què podia fer, ella, amb la vida laboral que tenia, l'absència gairebé total de vacances i les preocupacions que no segueixen el ritme, que no acompanyen però que són la substància mateixa de l'existència d'una cuinera que ha arribat a aquest nivell, què podia fer per ells sinó tenir notícies seves un o dos cops l'any i, quan n'hi demanaven, deixar-los o donar-los determinades quantitats, sempre mantenint amb ells una distància tant geogràfica com moral perquè quedava exclòs, per totes aquestes raons i sens dubte per d'altres, intentar indagar en la naturalesa exacta dels problemes que els empenyien a demanar-li ajuda i dels quals els dos més joves van preferir alliberar-se, l'un tirant-se a la via del tren i l'altre penjant-se, em penso?